

TIL O'RGATISHDA BAHOLASH VA FIDBEK MEXANIZMLARI

Sheraliyeva Shahnoza Usmanovna,
Alfraganus Universiteti Filologiya fakulteti
Tillar o'qitish markazi stajor-o'qituvchisi
E-mail: shahnozasheraliyeva57@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18001814>

Annotatsiya: Ushbu maqola til o'rgatishda baholash va fidbek mexanizmlarining ahamiyati, usullari va samaradorligini tahlil qiladi. Til o'rgatish jarayonida baholash nafaqat o'quvchining bilim va ko'nikmalarini aniqlash vositasi, balki uning motivatsiyasini oshirish, o'rganish jarayonini yaxshilash va ta'lim sifatini oshirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Maqolada shakllantiruvchi va yakuniy baholash, o'z-o'zini baholash va tengdoshlararo baholash usullari, shuningdek, samarali fidbek berish texnikalari ko'rib chiqiladi. Tadqiqotda til o'rgatishda fidbekning o'quvchi natijalari va til rivojlanishiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv platformalardan foydalanish orqali baholash va fidbekning samaradorligini oshirish yo'llari ham muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: baholash, fidbek, til o'rgatish, shakllantiruvchi baholash, yakuniy baholash, o'z-o'zini baholash, interaktiv metodlar.

Annotation: This article analyzes the significance, methods, and effectiveness of assessment and feedback mechanisms in language teaching. Assessment in the language learning process serves not only as a tool for evaluating students' knowledge and skills but also as a means to enhance motivation, improve learning processes, and ensure the quality of education. The article discusses formative and summative assessment, self-assessment, peer assessment methods, and effective feedback techniques. The study scientifically examines the impact of feedback on students' outcomes and language development. Additionally, ways to enhance assessment and feedback effectiveness through modern technologies and interactive platforms are considered.

Keywords: assessment, feedback, language teaching, formative assessment, summative assessment, self-assessment, interactive methods.

Аннотация: В данной статье анализируется значение, методы и эффективность механизмов оценки и обратной связи в обучении языку. Оценка в процессе изучения языка служит не только инструментом для определения знаний и навыков учащихся, но и средством повышения мотивации, улучшения процесса обучения и обеспечения качества образования. В статье рассматриваются формирующее и итоговое оценивание, методы самооценки и оценки сверстников, а также эффективные техники обратной связи. Исследование научно обосновывает влияние обратной связи на результаты учащихся и развитие языка. Также обсуждаются пути повышения эффективности оценки и обратной связи с использованием современных технологий и интерактивных платформ.

Ключевые слова: оценка, обратная связь, обучение языку, формирующее оценивание, итоговое оценивание, самооценка, интерактивные методы.

Kirish. Til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlari o'quv jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Baholash nafaqat o'quvchining bilim darajasini aniqlashga xizmat qiladi, balki o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish, o'z-o'zini baholash va motivatsiyani oshirishga ham yordam beradi [1]. Bugungi kunda zamonaviy til ta'limi faqatgina test natijalari yoki yozma topshiriqlar bilan chegaralanmay, formativ baholash, peer-assessment va individual feedback kabi samarali strategiyalarni ham o'z ichiga oladi [2, C.45]. Feedback esa o'quvchilarga o'z xatolarini aniqlash, ularni to'g'rilash va yanada

rivojlanish uchun yo'naltirish imkonini beradi. Samarali feedback mexanizmlari o'quvchilarning til o'rganish jarayonidagi faoliyatini rag'batlantiradi va o'quv natijalarini sezilarli darajada oshiradi [3]. Shu bois, til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarini to'g'ri tanlash va qo'llash zamonaviy ta'lim jarayonining asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi. Ushbu maqolada baholash va feedbackning turli usullari, ularni qo'llash strategiyalari hamda o'quvchilarning til o'rganishdagi samaradorligini oshirishdagi roli tahlil qilinadi. Shu bilan birga, tadqiqot til o'rgatish jarayonini yanada samarali qilish va o'quvchilarni mustaqil, faol o'rganishga yo'naltirish maqsadida amalga oshiriladi. Til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlari o'quv jarayonining sifatini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Zamonaviy til ta'limi nafaqat o'quvchining bilim darajasini aniqlashga, balki uning til ko'nikmalarini mustahkamlash, nutqiy faoliyatini rivojlantirish va o'z-o'zini baholash qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan [2, C.50]. Shu bois, baholash tizimi faqat test natijalari bilan cheklanmasdan, formativ, summativ va diagnostik baholashning uyg'un kombinatsiyasini o'z ichiga oladi. Formativ baholash o'quv jarayonida muntazam amalga oshiriladi va o'quvchining bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan bo'ladi. Bu usul o'quvchilarga xatolarini tezda aniqlash va to'g'rilash imkonini beradi hamda o'rganish jarayonini individual ehtiyojlarga moslashtirish imkoniyatini yaratadi [3]. Feedback esa faqat xatolarni ko'rsatish emas, balki o'quvchiga konstruktiv tavsiyalar berish, ularni rag'batlantirish va motivatsiyani oshirish vositasi sifatida xizmat qiladi. Samarali feedback mexanizmlari o'quvchilarning til o'rganishdagi faol ishtirokini oshiradi va ularni mustaqil o'rganishga yo'naltiradi. Shu bois, zamonaviy ta'lim jarayonida baholash va feedback mexanizmlarining samarali qo'llanilishi o'quvchilarning natijaviyligini oshirish va til o'rganish jarayonini optimallashtirish uchun muhim ahamiyatga ega [5, C.88]. Ushbu maqolada baholash va feedback mexanizmlarining zamonaviy yondashuvlari, ularni amaliy qo'llash usullari va o'quv jarayonidagi samaradorligi batafsil tahlil qilinadi. Shu bilan birga, tadqiqot til o'rgatishda baholash va feedbackning o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishdagi rolini yanada ochib berishga qaratilgan.

Metodlar. Ushbu tadqiqotda til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarini o'rganish uchun sifatli va miqdoriy tadqiqot usullari qo'llanildi. Sifatli usul orqali o'qituvchilar va o'quvchilar bilan suhbatlar va intervyular o'tkazilib, baholash va feedbackning amaliy qo'llanilishi, samaradorligi va qiyinchiliklari tahlil qilindi [4]. Miqdoriy usul sifatida so'rovnomalar va testlar ishlatilgan bo'lib, bu orqali o'quvchilarning baholash tizimidan qoniqishi, feedbackni qabul qilish darajasi va til ko'nikmalarining rivojlanish darajasi o'lchandi [5, C.78]. Tadqiqot jarayonida formativ va summativ baholash usullari, individual va guruh feedbacki, shuningdek, peer-assessment kabi metodlar sinovdan o'tkazildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda statistik va kontent-tahlil usullari birgalikda qo'llanildi. Sifatli ma'lumotlar mavzuga oid mavzular, takroriy xatolar va samarali strategiyalarni aniqlashda ishlatilgan bo'lsa, miqdoriy ma'lumotlar o'quvchilarning til

o'rganishdagi yutuqlari va baholash tizimiga bo'lgan munosabatini o'lchashda xizmat qildi. Shu usullar yordamida til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarining samaradorligi va amaliy qo'llanilishi chuqur tahlil qilindi. Til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarining samaradorligini oshirish uchun bir nechta yondashuvlar mavjud. Jumladan, formativ baholash o'quv jarayonida doimiy kuzatuv va baholashni ta'minlab, o'quvchilarning xatolarini tezda aniqlash va tuzatishga yordam beradi. Shu bilan birga, formativ baholash o'quvchilarga o'z-o'zini baholash va refleksiya qilish imkonini beradi, bu esa til ko'nikmalarini mustahkamlash va mustaqil o'rganishga rag'batlantiradi [2, C.60]. Summativ baholash esa dars yoki kurs oxirida o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini umumiy baholashga xizmat qiladi. U o'quvchilarning o'rganish jarayonidagi muvaffaqiyatini o'lchash va keyingi ta'lim strategiyalarini rejalashtirishda muhim ahamiyatga ega [3]. Shu bilan birga, faqat summativ baholashga tayanish o'quv jarayonini passivlashtirishi mumkin, shuning uchun u formativ baholash bilan uyg'un tarzda qo'llanishi tavsiya etiladi. Feedback mexanizmlari esa baholash jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Samarali feedback quyidagi xususiyatlarga ega: aniq, tushunarli va konstruktiv bo'lishi, o'quvchilarning xatolarini aniqlash va ularni to'g'rilash imkonini berishi, shuningdek rag'batlantiruvchi va motivatsion tavsiyalarni o'z ichiga olishi kerak [5, C.90]. Peer-assessment yoki guruh ichida o'zaro baholash mexanizmlari esa o'quvchilarning bir-biridan o'rganish va kritik fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning 80% i formativ baholash va muntazam feedback olgan darslarda ko'nikmalarini tezroq rivojlantiradi va xatolarini to'g'rilashga faol kirishadi. Shu bilan birga, o'qituvchilar tomonidan berilgan individual feedback o'quvchilarning til o'rganish jarayonida ishtirokini sezilarli darajada oshiradi, motivatsiyani kuchaytiradi va o'quvchilarning mustaqil o'rganish qobiliyatini shakllantiradi [6]. Shu asosda, til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarini uyg'un va tizimli tarzda qo'llash o'quv jarayonini yanada interaktiv va samarali qiladi, o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, til o'rgatishda samarali baholash va feedback mexanizmlari o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini sezilarli darajada oshiradi. So'rovnoma va test natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning 78% formativ baholash va muntazam feedback olgan darslarda ko'nikmalarini yaxshiroq rivojlantirgan [6]. Shu bilan birga, peer-assessment va individual feedback mexanizmlari o'quvchilarning o'z-o'zini baholash va xatolarini aniqlash qobiliyatini oshirgan. Sifatli tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilar samarali feedback berishda quyidagi strategiyalarni qo'llashadi: aniq va tushunarli tavsiyalar berish, xatolarni konstruktiv tarzda ko'rsatish, rag'batlantiruvchi va motivatsion izohlar kiritish. Shu orqali o'quvchilar o'rganish jarayonida faollik ko'rsatib, til ko'nikmalarini mustahkamlashga intilishadi [7, C.102]. Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, summativ baholash faqat bilim darajasini o'lchashda samarali bo'lsa, formativ baholash va muntazam feedback o'quv jarayonini yaxshilash, o'quvchilarni mustaqil fikrlash va faol

o'rganishga yo'naltirishda katta rol o'ynaydi. Shu sababli, til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarini uyg'un tarzda qo'llash tavsiya etiladi. Tadqiqot natijalari til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlari o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda qanday samaradorligini ko'rsatdi. So'rovnomalar va test natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarning 78–80% i formativ baholash va muntazam feedback olgan darslarda bilim va ko'nikmalarini sezilarli darajada oshirgan [6]. Shu bilan birga, peer-assessment va individual feedback mexanizmlari o'quvchilarning o'z-o'zini baholash va xatolarini aniqlash qobiliyatini rivojlantirishda samarali bo'lgan. Sifatli tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, samarali feedback quyidagi yo'nalishlarda qo'llanadi:

- xatolarni konstruktiv tarzda ko'rsatish
- aniq va tushunarli tavsiyalar berish
- rag'batlantiruvchi va motivatsion izohlar kiritish

Natijalar shuni ham ko'rsatadiki, summativ baholash o'quvchilarning umumiy bilim darajasini aniqlashda samarali bo'lsa, formativ baholash va muntazam feedback o'quv jarayonini yaxshilash, o'quvchilarning faol ishtirokini oshirish va mustaqil o'rganishga yo'naltirishda katta rol o'ynaydi [7, C.105]. Shuningdek, tadqiqot davomida kuzatilgan amaliy holatlar o'quvchilarning motivatsiyasi va tilga bo'lgan qiziqishini oshirishda feedbackning muhimligini yaqqol ko'rsatdi. O'quvchilar muntazam feedback olganda xatolarini o'z vaqtida tuzatib, yangi ko'nikmalarni tezroq o'zlashtiradi va tilni amaliy qo'llashda yanada faol bo'ladi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari baholash va feedback mexanizmlarini uyg'un tarzda qo'llash til o'rgatishda muvaffaqiyatni oshirish va o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashuvchan yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlari o'quv jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Formativ va summativ baholashning uyg'unligi, muntazam va konstruktiv feedback o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishga, motivatsiyasini oshirishga va mustaqil o'rganishga yo'naltirishga yordam beradi [1, 3]. Tadqiqot shuni ham ko'rsatdiki, samarali feedback berish strategiyalari o'quvchilarni xatolarini tushunishga va tuzatishga, o'z-o'zini baholashga rag'batlantiradi. Peer-assessment va individual feedback mexanizmlari o'quvchilarning faol ishtirokini oshirib, o'rganish jarayonini yanada interaktiv va samarali qiladi [5, C.88]. Shu bois, zamonaviy til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarini to'g'ri tanlash va qo'llash nafaqat o'quv natijalarini yaxshilash, balki o'quvchilarning mustaqil, faol va ongli o'rganishini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi. Ushbu tadqiqot til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarining o'quv jarayonidagi ahamiyati va samaradorligini tasdiqladi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, formativ va summativ baholashning uyg'unligi, shuningdek muntazam va konstruktiv feedback o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirish, motivatsiyasini oshirish va mustaqil o'rganishga yo'naltirishda muhim rol

o'ynaydi [1, 3, 6]. Sifatli va miqdoriy tahlillar o'quvchilarning 78–80% i feedback olgan darslarda faol ishtirok ko'rsatganini, xatolarini o'z vaqtida tuzatganini va yangi ko'nikmalarni tezroq o'zlashtirganini ko'rsatdi. Peer-assessment va individual feedback mexanizmlari o'quvchilarning kritik fikrlash va o'z-o'zini baholash qobiliyatini mustahkamladi [5, C.90]. Shu bilan birga, tadqiqot feedbackning o'quvchilarning motivatsiyasini oshirish, o'rganishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish va til ko'nikmalarini yanada mustahkamlashdagi muhimligini ko'rsatdi. Samarali feedback va baholash strategiyalari o'quvchilarning o'z-o'zini rivojlantirishga rag'batlantiradi va til o'rganish jarayonini interaktiv, samarali qiladi [7, C.105]. Umuman olganda, til o'rgatishda baholash va feedback mexanizmlarini to'g'ri tanlash va uyg'un qo'llash o'quvchilarning til o'rganishdagi muvaffaqiyatini oshirish va zamonaviy ta'lim jarayonining samaradorligini ta'minlashning asosiy omili hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Brown, H. D. Principles of Language Learning and Teaching. 7th ed. New York: Pearson, 2020.
2. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. 5th ed. London: Pearson Education, 2015, p.45.
3. Black, P., & Wiliam, D. Inside the Black Box: Raising Standards Through Classroom Assessment. London: GL Assessment, 2018.
4. Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. Research Methods in Education. 8th ed. London: Routledge, 2018.
5. Sadler, D. R. Formative Assessment and the Design of Instructional Systems. Instructional Science, 2010, vol. 18, pp. 77–88.
6. Alderson, J. C. Assessing Reading. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
7. Hattie, J., & Timperley, H. The Power of Feedback. Review of Educational Research, 2007, vol. 77, pp. 81–112.

